

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

No9
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

PSIXOLOGIYA YO'NALISHI

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 102 sahifa,
1-sentyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijranovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINING INTELLEKTUAL RIVOJLANISHIDA PEDAGOG SHAXSINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	8
Ashurov Ramzidin Ramazonovich	
SUITSIDIAL HOLATLARNI KELTIRIB CHIQARUVCHI OMILLAR	11
Sadilloev Odiljon Oripovich	
MAHKUM SHAXSINING IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI O'RGANISH YUZASIDAN ILMIY TAHLILLAR	15
Turdiyev Zafar Erkinovich	
TALABALARDA KORRUPTION XULQ-ATVORGA IJTIMOY-PSIXOLOGIK MEKANIZMLARI	18
Xamidov Mansurjon Abduxalilovich	
AYOLLARDA KETISH ISTAGI FENOMENI VA MIGRATSIYA MOTIVLARINING PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI (ICHKI MIGRANT AYOLLAR MISOLIDA)	21
Sadullayeva Jamilaxon Ibodilla qizi	
HARBIY XIZMATCHILARDA PSIXIK O'ZINI O'ZI BOSHQARISH DOIRASIDA PSIXOLOGIK HIMOYA MEKANIZMLARINING QO'LLANILISH XUSUSIYATLARI.....	30
Qiyomxo'jayeva Madina Rustambek qizi	
NAMANGAN OILALARIDA SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK TAVSIFI	35
Turg'unboyeva Azizaxon G'ulomovna	
PROFILAKTIKA INSPEKTORLARI KASBIY FAOLIYATIDA PSIXOLOGIK BARQARORLIKNI RIVOJLANTIRISH	39
Berdiyeva Raxima Shakarboyevna	
O'ZBEKISTON PSIXOLOGLARI TADQIQOTLARIDA EMOTSIONAL HOLATLAR VA AYBDORLIK HISSINING PSIXOLOGIK TAHLILI	44
Sultanova Saida Muhiddin qizi	
DEVIANT XULQLI YOSHLARNING IJTIMOY MOSLASHUV MEKANIZMLARIDA HISSIY-IRODAVIY JIHATLARNING AHAMIYATI	47
Zaripova Zilola Erkin qizi	
SHAXSDA IMPOSTER SINDROMI VA SALBIY BAHOLANISHDAN QO'RQISHNING PSIXOLOGIK ALOQADORLIGI	51
Yuldasheva Nilufarxon Sherqo'zi qizi	
КОЛЛЕКТИВИЗМ И ИНДИВИДУАЛИЗМ В МЕЖЭТНИЧЕСКОМ ОБЩЕНИИ: КУЛЬТУРНЫЕ ОСНОВАНИЯ ПОВЕДЕНИЯ В ВОСТОЧНЫХ И ЗАПАДНЫХ ОБЩЕСТВАХ.....	54
Айдарова Диана Сматуллаевна	
O'QITUVCHILARGA KO'RSATILADIGAN PSIXOLOGIK XIZMATNING ILMIY ASOSLARI	62
Usmonova Dilnoza Bahodir qizi	
DESTRUKTIV AXBOROT TAHDIDLARIGA QARSHI PSIXOLOGIK PROFILAKTIKA STRATEGIYALARI.....	66
Barakayeva Nilufar Zubaydullo qizi	
THE STRUCTURAL MODEL OF STUDENTS' ENGAGEMENT IN LIFELONG LEARNING	72
Y.K. Quliev	
"PSYCHOLOGICAL CORRECTION MODEL OF COGNITIVE IMPAIRMENTS IN PATIENTS WITH CORONARY HEART DISEASE"	79
Kudratova Aziza Ne'matovna	
DEVIANT GURUHGA MANSUB YIGIT VA QIZLARNING SHAXSIY PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINING "DEVIANT XULQ-ATVORGA MOYILLIK" VA "INTERNETGA QARAMLIK" BILAN O'ZARO BOG'LIQLIGI	83
Akbar Begaliyevich Chimanov, R.Abdurasulov	

O'SMIRLIK DAVRIDAGI STRESSNING PSIXOLOGIK JIHATLARI	88
Tulyaganova Gulnoza Olimjonovna	
TALABALARDA XARAKTER AKSENTUATSIYASI VA GENDER XUSUSIYATLARINING O'ZGARISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	93
Alanazarova Sholpan Artikbaevna, Janabaeva Raxima Orazali qizi	
FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARINING MAMLAKATIMIZ HAYOTIDAGI O'RNI VA AHAMIYATI.....	96
Abdikadirov Umidjon Ruzbayevich	

FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARINING MAMLAKATIMIZ HAYOTIDAGI O'RNI VA AHAMIYATI

Abdikadirov Umidjon Ruzbayevich

Yangiyul tumani IIB HPB VYMB inspektor-psixolog leytenant

E-mail: u961059@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada fuqarolik jamiyati institutlarining shakllanishi va rivojlanishi, ularning mamlakatimiz siyosiy, ijtimoiy va madaniy hayotidagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, nodavlat notijorat tashkilotlari, mahalla, ommaviy axborot vositalari, kasaba uyushmalari va boshqa institutlarning demokratik jamiyat qurilishidagi ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: fuqarolik jamiyati, demokratik jamiyat, nodavlat notijorat tashkilotlari, jamoatchilik nazorati, ijtimoiy sheriklik, mahalla.

Abstract: The article analyzes the formation and development of civil society institutions, their role in the political, social and cultural life of our country. The importance of NGOs, mahallas, mass media, trade unions and other institutions in building a democratic society will also be highlighted.

Key words: civil society, democratic society, NGO, public control, social partnership, neighborhood.

Аннотация: В статье анализируется становление и развитие институтов гражданского общества, их роль в политической, социальной и культурной жизни нашей страны. Также будет освещено значение НПО, махалли, средств массовой информации, профсоюзов и других институтов в построении демократического общества.

Ключевые слова: гражданское общество, демократическое общество, НПО, общественный контроль, социальное партнерство, соседство.

KIRISH

Bugungi globallashuv va ijtimoiy-siyosiy islohotlar davrida fuqarolik jamiyatining ahamiyati ortib bormoqda. Bu har qanday demokratik davlatning mustahkam asosini tashkil etadigan fuqarolik jamiyati institutlari. Ushbu institutlar orqali fuqarolarning ijtimoiy faolligi, o'z fikrlarini erkin ifoda etish huquqi, davlat boshqaruvida ishtirok etish imkoniyati ta'minlanadi. Shuning uchun fuqarolik jamiyati institutlarini shakllantirish va rivojlantirish, ularning huquqiy asoslarini mustahkamlash demokratik tamoyillarga asoslangan jamiyatlar uchun ustuvor vazifalardan biridir. Fuqarolik jamiyatining mohiyatini tushunish, uning tarkibiy qismlari-NNT, ommaviy axborot vositalari, jamoat birlashmalari, kasaba uyushmalari va boshqa institutlar faoliyatini tahlil qilish demokratik jamiyatni qurish jarayonida muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Bugungi kunda fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatini tashkil etish, rivojlantirish va samarali tashkil etish uchun bir qator qonunlar, normativ-huquqiy hujjatlar va qarorlar qabul qilinmoqda. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining XII bobi fuqarolik jamiyati institutlariga bag'ishlangan. Konstitutsiyada fuqarolik jamiyatining faoliyati, ularning tarkibi, turlari to'g'risida batafsil ma'lumotlar keltirilgan. Bundan biz fuqarolik jamiyati institutlari huquqiy davlatni qurish, rivojlantirish va jamiyatdagi odamlarning huquqiy madaniyatini oshirishning eng muhim institutlaridan biri ekanligini ko'ramiz.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Fuqarolik jamiyatining nazariy va amaliy jihatlari bo'yicha ko'plab tadqiqotlar olib borilgan. Jahon tajribasida Aristotel, Sh. Monteske, G. Gegel, A. de Tokvil singari faylasuf va siyosatshunoslarning asarlarida fuqarolik

jamiyati tushunchasi keng yoritilgan. Ularning ta'kidlashicha, fuqarolik jamiyati – davlat hokimiyatidan mustaqil faoliyat yurituvchi institutlar tizimi bo'lib, inson erkinliklari va manfaatlarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi.

Sh.M. Mirziyoyevning “Yangi O'zbekiston strategiyasi” asarida fuqarolik jamiyatining asosiy tamoyillari “Inson qadri uchun” g'oyasi asosida izohlangan [1]. Prezidentning nutqlari va farmonlarida davlat va jamiyat o'rtasidagi ochiq muloqotni ta'minlash, jamoatchilik nazoratini kuchaytirish va NNTlar faoliyatini qo'llab-quvvatlash zarurligi qayd etiladi.

O'zbekiston qonunchiligida ham fuqarolik jamiyati institutlarining o'rni mustahkamlangan. Jumladan, “Nodavlat notijorat tashkilotlari to'g'risida”gi Qonun (1999), “Ijtimoiy sheriklik to'g'risida”gi Qonun (2014), “Jamoatchilik nazorati to'g'risida”gi Qonun (2018) bu borada asosiy me'yoriy hujjatlar hisoblanadi [1; 2]. Ushbu qonunlar fuqarolarning o'z tashabbuslarini amalga oshirishiga, davlat organlari faoliyatini nazorat qilishiga keng imkon yaratdi.

Akademik adabiyotlarda ham mavzuga oid tadqiqotlar ko'p uchraydi. Masalan, A. Raximov (2021) fuqarolik jamiyati institutlarining ijtimoiy hayotdagi rolini tadqiq etib, ularning davlat va jamiyat o'rtasidagi ko'priq vazifasini bajarishini ta'kidlaydi [3]. Shuningdek, mahalla institutining jamiyatni barqarorlashtirish va milliy qadriyatlarni saqlashdagi o'rni alohida o'rganilgan.

Xalqaro miqyosda esa BMT, YXHT, Jahon banki va boshqa tashkilotlarning fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga oid hisobotlari O'zbekiston tajribasini qiyosiy tahlil qilish imkonini beradi. Bu manbalarda fuqarolik jamiyatining barqaror rivojlanish, ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish va korrupsiyaga qarshi kurashdagi roli ta'kidlangan.

Umuman, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda fuqarolik jamiyatini rivojlantirish masalasi davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan, ammo ilmiy tadqiqotlarda ko'proq huquqiy asoslar va nazariy qarashlar yoritilgan. Endi esa kelgusida empirik tadqiqotlar – ya'ni fuqarolarning amaliy ishtiroki, NNTlarning faoliyati samaradorligi, jamoatchilik nazorati mexanizmlari bo'yicha ilmiy ishlarga ehtiyoj sezilmoqda.

“Fuqarolik jamiyati” tushunchasi asrlar davomida davom etib kelayotgan murakkab rivojlanish yo'lida shakllangan inson tafakkurining mafkuraviy mahsulotidir. U inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlash darajasi, jamiyat rivojlanishining muhim mezon sifatida ajralib turadi. Ushbu kontseptsioning ma'nosini to'liq tushunish, birinchi navbatda, fuqarolik jamiyati va tarixiy rivojlanish bosqichlari haqidagi qarashlarni shakllantirish manbalarini o'rganishni talab qiladi. Va fuqarolik jamiyatini qurish uchun, avvalambor, uning iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy, huquqiy va ma'naviy asoslarini yaratish kerak.

Fuqarolik jamiyati har bir milliy davlatda fan predmeti sifatida fuqarolik jamiyatini shakllantirish, rivojlantirishning umumiy, o'ziga xos qonunlari va tamoyillarini o'rganadi. Fuqarolik jamiyati fanining predmeti-insoniyat tarixidagi insoniy munosabatlar, jamiyatning qadriyatlari va tarkibiy elementlarini shakllantirish, rivojlangan mamlakatlarda uzoq tarixiy rivojlanish natijasida rivojlangan qadriyatlar, yuksak insoniy qadriyatlarning rivojlanishi natijasida ideal jamiyatda odamlarning o'zaro munosabatlari qonuniyatlarini shakllantirish fuqarolik jamiyati institutlari hisoblanadi.

Fuqarolik jamiyati fanining ob'ekti insoniyat jamiyatining oddiydan murakkabga, o'z-o'zini takrorlaydigan inson birligiga va nihoyat rivojlangan mamlakatlarda shakllangan fuqarolik jamiyati va uning institutlariga evolyutsiyasidir.

Fuqarolik jamiyati tarkibi, faoliyati va ularning huquqlari to'g'risidagi batafsil ma'lumotlar O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Fuqarolik jamiyati institutlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida” va “Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida” gi farmonlarida hamda boshqa bir qator qonun va normativ-huquqiy hujjatlarda mustahkamlangan.

Konstitutsiyamizning 69-moddasiga ko'ra, unda fuqarolik jamiyati institutlari, shu jumladan jamoat birlashmalari va boshqa notijorat tashkilotlar, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, ommaviy axborot vositalari fuqarolik jamiyatining asosini tashkil etishi aytilgan. Shuningdek, fuqarolik jamiyati institutlarining faoliyati qonunga muvofiq amalga oshiriladi. Ushbu maqola mazmunining mohiyati shundan iboratki, fuqarolik jamiyatining asosini tashkil etuvchi asosiy tuzilmalar jamoat birlashmalari, turli notijorat tashkilotlar, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, shuningdek ommaviy axborot vositalaridir. Ularning mavjudligi va samarali faoliyati jamiyatda demokratiya, ochiqlik, ijtimoiy adolat kabi qadriyatlarni aniqlashda muhim omil hisoblanadi. Shu bilan birga, fuqarolik jamiyati institutlarining faoliyati amaldagi Qonunchilik doirasida, umumiy manfaatlar va qonuniylik tamoyillaridan kelib chiqqan holda amalga oshiriladi. Bu davlat va jamiyat o'rtasidagi muvozanatni ta'minlaydi, fuqarolarning boshqaruvdagi bevosita ishtirokini kuchaytiradi. Bundan tashqari, 70-moddaga muvofiq, O'zbekiston Respublikasidagi jamoat birlashmalari turli ijtimoiy guruhlar va qatlamlar, jumladan kasaba uyushmalari, siyosiy partiyalar, ilmiy va ijodiy birlashmalar, ayollar, faxriylar, yoshlar va nogiron fuqarolar birlashmalari, ommaviy harakatlar va boshqa jamoaviy tuzilmalar manfaatlarini ifoda etuvchi tashkilotlarni tan oladi. Ushbu tuzilmalar fuqarolik jamiyatining ajralmas qismi bo'lib, fuqarolarga ijtimoiy faollik va o'z manfaatlarini jamoaviy shaklda ifoda etish imkonini beradi.

Bunday holda, bunday birlashmalar faoliyatini tarqatib yuborish yoki tugatish (yoki cheklash) faqat sud qarori bilan, ya'ni qonuniy ravishda amalga oshirilishi mumkin. Bu ularning faoliyatiga asossiz aralashuvning oldini olish, huquqiy kafolatlar bilan himoyalangan muhitda ishlash uchun asos yaratadi. Konstitutsiyaviy tuzumni zo'rlik bilan o'zgartirishga qaratilgan, O'zbekiston davlat suvereniteti, hududiy yaxlitligi va xavfsizligiga qarshi chiqadigan, urush, ijtimoiy, milliy, irqiy va diniy adovatni targ'ib qiluvchi, fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklariga, aholi sog'lig'iga, jamoat axloqiga, shuningdek siyosiy partiyalarga tajovuz qiluvchi siyosiy partiyalar, boshqa nodavlat notijorat tashkilotlarini tashkil etish va ularning faoliyati taqiqlanadi milliy va diniy xususiyatlarga ko'ra, harbiylashtirilgan birlashmalar. Yashirin jamiyatlar va uyushmalar tuzish taqiqlanadi. Ushbu qoida Konstitutsiyamizning 71-moddasida mustahkamlangan.

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, fuqarolik jamiyati institutlarining bir nechta turlari mavjud. Men ularning mazmunining mohiyatini chuqur tahlil qilaman, ularning har birini batafsil tushuntiraman. Masalan, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 72-moddasida davlat nodavlat notijorat tashkilotlarining huquqlari va qonuniy manfaatlariga rioya etilishini ta'minlaydi, ularga jamiyat hayotida ishtirok etish uchun teng huquqiy imkoniyatlar yaratadi. Nodavlat notijorat tashkilotlar-jismoniy va (yoki) yuridik shaxslar tomonidan ixtiyoriy ravishda tashkil etilgan, o'z faoliyatining asosiy maqsadi sifatida daromad (foйда) olishni maqsad qilmaydigan va olingan daromadlarni (foydani) uning ishtirokchilari (a'zolari) o'rtasida taqsimlamaydigan o'zini o'zi boshqaradigan tashkilot.[1] Nodavlat notijorat tashkiloti jismoniy va yuridik shaxslarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini, boshqa demokratik qadriyatlarni himoya qilish, ijtimoiy, madaniy va ma'rifiy maqsadlarga erishish, ma'naviy va boshqa nomoddiy ehtiyojlarni qondirish, xayriya faoliyatini amalga oshirish va boshqa ijtimoiy foydali maqsadlarda tashkil etiladi. Nodavlat notijorat tashkiloti yuridik shaxs hisoblanadi.[3]

Nodavlat notijorat tashkiloti, agar uning ta'sis hujjatlarida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo'lsa, faoliyat muddatini cheklamasdan tuziladi.

Davlat organlari va mansabdor shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlari faoliyatiga aralashishiga, shuningdek nodavlat notijorat tashkilotlarining davlat organlari va mansabdor shaxslar faoliyatiga aralashishiga yo'l qo'yilmaydi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 73-moddasida aytilganidek, kasaba uyushmalari ishchilarning ijtimoiy-iqtisodiy huquqlari va manfaatlarini ifoda etadi va himoya qiladi. Kasaba uyushmalariga a'zolik ixtiyoriydir.

Kasaba uyushmasi-bu o'z a'zolarining mehnat va boshqa ijtimoiy-iqtisodiy huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish uchun ishlab chiqarish va noishlab chiqarish sohalaridagi faoliyatining tabiati bo'yicha umumiy manfaatlar bilan bog'liq bo'lgan fuqarolarning jamoat birlashmasi.[4] Kasaba uyushmalari o'z faoliyatini qonun hujjatlariga muvofiq yuridik shaxs tashkil etgan holda yoki tashkil etmagan holda amalga oshirishi mumkin. Kasaba uyushmalari o'z faoliyatida davlat organlari, xo'jalik boshqaruvi organlari, ish beruvchilar va ularning birlashmalari, siyosiy partiyalar va boshqa jamoat birlashmalaridan mustaqil bo'ladi, qonunda nazarda tutilgan hollar bundan mustasno, ular javobgar bo'lmaydi va nazorat qilinmaydi.[5]

Kasaba uyushmalari faoliyatiga aralashishga yo'l qo'yilmaydi.

Kasaba uyushmalari o'z ustavlarini mustaqil ravishda ishlab chiqadilar va tasdiqlaydilar, tuzilishini belgilaydilar, boshqaruv organlarini saylaydilar, o'z faoliyatini tashkil qiladilar, yig'ilishlar, konferentsiyalar, plenumlar, kongresslar o'tkazadilar. Kasaba uyushmalari o'zlarining ustav maqsadlari va vazifalariga muvofiq boshqa mamlakatlarning kasaba uyushmalari bilan hamkorlik qilish, o'z xohishiga ko'ra xalqaro va boshqa kasaba uyushmalari birlashmalari va tashkilotlariga a'zo bo'lish huquqiga ega.

Konstitutsiyamizning 74-moddasiga ko'ra, siyosiy partiyalar turli ijtimoiy qatlamlar va guruhlarning siyosiy irodasini ifoda etadilar va demokratik yo'l bilan saylangan vakillari orqali davlat hokimiyatini shakllantirishda ishtirok etadilar. Siyosiy partiyalar o'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasiga yoki u vakolat bergan organga o'z faoliyatini moliyalashtirish manbalari to'g'risida belgilangan tartibda ommaviy hisobotlarni taqdim etadilar. Siyosiy partiyalar jamiyatdagi turli sinflar va ijtimoiy guruhlarning siyosiy qarashlari, qiziqishlari va istaklarini ifodalovchi asosiy institutlardan biridir. Ular davlat hokimiyati tuzilmasida bevosita ishtirok etadilar, fuqarolarning irodasini demokratik tarzda shakllantiradilar, saylov vakilligini olgan a'zolari orqali. Ya'ni, siyosiy partiyalar qonuniy va demokratik vakillik asosida davlat boshqaruvida faol rol o'ynaydi. Ularning moliyaviy faoliyati ham ochiqlik va shaffoflik tamoyillariga asoslanadi-partiyalar o'z daromadlari va xarajatlari manbalari to'g'risida belgilangan tartibda Oliy Majlis Qonunchilik palatasiga yoki u vakolat bergan organga aniq va oshkora hisobot berishlari shart. Ushbu talab tomonlarning moliyaviy javobgarligini oshirishga va ularning faoliyatini qonun hujjatlariga muvofiq ta'minlashga xizmat qiladi. Bundan tashqari, asosiy Qonunning 75-moddasida ta'kidlanganidek, diniy tashkilotlar davlatdan ajralib, qonun oldida tengdir. Davlat diniy tashkilotlar faoliyatiga aralashmaydi.

Davlat qonunda belgilangan tartibda faoliyat yuritadigan diniy tashkilotlar faoliyatining erkinligini kafolatlaydi. Ushbu maqola mazmunining mohiyati shundan iboratki, O'zbekiston Respublikasida diniy tashkilotlar davlatdan alohida faoliyat yuritadi, ya'ni ular davlat tizimining bir qismi emas va ularning ishiga davlat aralashmaydi. Shu bilan birga, barcha diniy tashkilotlar, boshqa jamoat institutlari singari, qonun oldida teng huquqlarga

ega. Davlat hech qanday dinni afzal ko'rmaydi va diniy e'tiqodlar masalasida betaraflikni saqlaydi. Agar diniy tashkilotlar o'z faoliyatini amaldagi Qonunchilik asosida amalga oshirsa, davlat ularga erkin faoliyat yuritish huquqini kafolatlaydi. Bu fuqarolarning vijdon va din erkinligi huquqlarini himoya qilishga xizmat qiladi, diniy sohada adolatli va barqaror ijtimoiy muhitni ta'minlaydi. O'zbekiston Respublikasining "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi Qonunining 8-moddasiga muvofiq 5, diniy tashkilotlar imonni birgalikda e'tirof etish, ibodatlar, marosimlar va marosimlarni (diniy jamiyatlar, diniy o'quv yurtlari, masjidlar, cherkovlar, sinagogalar, monastirlar va boshqalar) bajarish maqsadida tashkil etilgan O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining ixtiyoriy birlashmalari deb e'tirof etiladi.

Diniy tashkilotlar yuridik shaxs maqomiga ega bo'ladi va O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida yoki uning mahalliy organlarida qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda ro'yxatdan o'tkazilgandan so'ng o'z faoliyatini amalga oshirishi mumkin. Diniy tashkilotlarning rahbarlari tegishli diniy ma'lumotga ega bo'lgan O'zbekiston Respublikasi fuqarolari bo'lishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi fuqarosi bo'lmagan diniy tashkilotlar rahbarlarining nomzodlari O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi din ishlari qo'mitasi bilan kelishiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2021-2025 yillarda fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmoni mamlakatda fuqarolik jamiyatini har tomonlama qo'llab - quvvatlash va mustahkamlashga qaratilgan muhim hujjatdir. Ushbu kontsepsiyaning asosiy maqsadi fuqarolarning jamiyatdagi ijtimoiy faolligini oshirish, nodavlat notijorat tashkilotlari, ommaviy axborot vositalari, jamoat birlashmalari va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlarining rolini kuchaytirishdir. Hujjatda fuqarolarning davlat boshqaruvidagi bevosita ishtirokini kengaytirish, davlat organlari va fuqarolik jamiyati o'rtasida ochiq muloqot va hamkorlik mexanizmlarini yo'lga qo'yish, shuningdek, NNT faoliyati uchun qulay huquqiy va tashkiliy shart-sharoitlar yaratish vazifalari belgilab berilgan. Kontsepsiya doirasida fuqarolik tashabbuslari jamiyatda ochiqlik, shaffoflik, hisobdorlik va erkin fikr almashish hamda ijtimoiy loyihalarni qo'llab-quvvatlash orqali rag'batlantiriladi. Ushbu kontsepsiya fuqarolik jamiyatining davlat bilan teng sheriklikda ishlashiga, fuqarolarning o'z huquq va erkinliklarini faol himoya qilishga va jamiyat hayotiga bevosita ta'sir ko'rsatishga xizmat qiladigan mustahkam huquqiy va institutsional asosni yaratishga qaratilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Fuqarolik jamiyati institutlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni fuqarolik jamiyatining barqaror rivojlanishini ta'minlashga, uning institutlarini har tomonlama qo'llab-quvvatlashga va ularning jamiyat hayotidagi rolini kuchaytirishga qaratilgan. Hujjatning asosiy mazmuni fuqarolik jamiyati institutlari, shu jumladan nodavlat notijorat tashkilotlari, jamoat birlashmalari, tashabbuskor guruhlar va boshqa ijtimoiy tuzilmalar faoliyatini rag'batlantirish va ular uchun qulay muhit yaratilishini ta'minlashdan iborat.

Farmonga binoan davlat nafaqat ushbu institutlarning mustaqil ishlashini kafolatlash, balki ularni moddiy va tashkiliy jihatdan qo'llab-quvvatlash majburiyatini oladi.

Xususan, ularning ijtimoiy loyihalarini moliyalashtirish, axborot-maslahat xizmatlarini ko'rsatish, davlat dasturlarida ishtirok etish kabi mexanizmlar belgilangan.

Ushbu Farmonda fuqarolik jamiyati institutlari va davlat hokimiyati organlari o'rtasida samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish, ularning fikr va takliflarini siyosiy va ijtimoiy qarorlar qabul qilish jarayonlariga jalb etish bo'yicha aniq chora-tadbirlar ko'zda tutilgan. Bu demokratik tamoyillar asosida jamiyatni rivojlantirishga xizmat qiladi. Umuman olganda, farmon fuqarolik jamiyati institutlarining mustahkam huquqiy asosda erkin ishlashini ta'minlash, ularni davlat va jamiyat o'rtasidagi muhim ko'prik sifatida shakllantirishga qaratilgan strategik hujjatdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa o'rniga shuni ta'kidlash kerakki, har qanday demokratik jamiyatning asosiy tayanchi va kuch manbai fuqarolik jamiyatidir.

Undagi institutlarning faoliyati nafaqat davlat boshqaruvini muvozanatli va adolatli yo'nalishda rivojlantirishni ta'minlaydi, balki fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini amalga oshirishda bevosita yordamchidir. Fuqarolik jamiyati institutlari orqali aholining siyosiy, ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy jarayonlarda ishtiroki mustahkamlanadi, ularning manfaatlarini davlat siyosatiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan darajada ifodalanadi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 69 — moddasida fuqarolik jamiyati institutlarining asosiy turlari — jamoat birlashmalari, nodavlat notijorat tashkilotlari, ommaviy axborot vositalari va o'zini o'zi boshqarish organlarining jamiyat hayotidagi o'rni va ahamiyati Qonunchilik asosida mustahkamlangan. Ushbu norma nafaqat deklarativ ifoda, balki davlat va jamiyat o'rtasida ochiq muloqotni yo'lga qo'yish, jamoatchilik nazorati va ijtimoiy faollikni oshirishning zarur huquqiy kafolati hisoblanadi. Shu sababli, mamlakatda fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, uning institutlarini huquqiy, moddiy va tashkiliy qo'llab-quvvatlash, shuningdek, aholining huquqiy ongini oshirish, tashabbuslarni rag'batlantirish orqali demokratik jamiyat asoslarini mustahkamlash dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev, Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. "Jamoatchilik nazorati to'g'risida" 2018-yil 12-aprel. – Toshkent.
3. Raximov, A. Fuqarolik jamiyati institutlarining ijtimoiy hayotdagi o'rni. – Toshkent: Ma'naviyat, 2021.
4. O'zbekiston Respublikasining "Nodavlat notijorat tashkilotlari to'g'risida" gi qonunidan, 2-modda. NNT tushunchasi haqida. <https://lex.uz/mact/10863>
5. O'zbekiston Respublikasining "Nodavlat notijorat tashkilotlari to'g'risida" gi qonunidan, 6-modda. NNT tushunchasi haqida. <https://lex.uz/mact/10863>
6. O'zbekiston Respublikasining "Kasaba uyushmalari, ularning faoliyati huquqlari va kafolatlari to'g'risida" gi qonuni Kasaba uyushmalari. <https://www.lex.uz/acts/2974>
7. Kasaba uyushmalarining mustaqilligi. <https://www.lex.uz/acts/2974>

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.